



DET KONGELIGE  
OLJE- OG ENERGIDEPARTEMENT

Fossberg Kraft AS  
Handelandsvegen 75  
5451 Valen

Deres ref

Vår ref

Dato

20/826-

17. desember 2021

## Klage på NVEs avslag på søknad om bygging av Sønedeled Kraftverk i Risør kommune

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) har i vedtak av 18.02.2019 avslått søknaden fra AS Egelands Verk til bygging av nytt Sønedeled Kraftverk i Risør kommune.

AS Egelands Verk sendte 20.05.2019 en søknad med endrede planer for Sønedeled kraftverk. NVE har behandlet dette som en klage på avslaget.

NVE har ikke funnet grunnlag for å omgjøre eget vedtak, heller ikke etter å ha foretatt en vurdering av planendringssøknaden, og har sendt saken til departementet i brev av 21.04.2020.

Departementet behandler saken som en klage, og legger planendringssøknaden til grunn for klagebehandlingen.

Etter at NVE fattet vedtak, har Fossberg Kraft AS overtatt AS Egelands Verk.

### 1. Bakgrunn

AS Egelands Verk (EV) søkte 22.07.2016 om tillatelse til etablering av Sønedeled Kraftverk i det vernede Gjerstadvassdraget. Det har fram til 2007 vært et kraftverk samme sted.

Sønedeled Kraftverk vil utnytte et fall på 10,2 m. Eksisterende dam skal regulere vannstanden mellom kote 10,0 og 10,2, og inntaksmagasinet vil få et vannspeil som strekker seg om lag 2 km oppover i vassdraget og som omfatter Brøbøvann. Fra inntaksdammen ledes vannet i via tre arkimedesskruer ned til kote 0,3 og en fjerde arkimedesskrue til kote 2,5, nederst i

Postadresse  
Postboks 8148 Dep  
0033 Oslo  
postmottak@oed.dep.no

Kontoradresse  
Akersgata 59  
oed.dep.no

Telefon\*  
22 24 90 90  
Org.nr.  
977 161 630

Avdeling  
Energj- og  
vannressursavdelingen

Saksbehandler  
Steinar Pettersen  
22 24 61 39

planlagt fisketrapp. Største slukeevne vil bli 14,34 m<sup>3</sup>/s, og kraftverket vil få en installert effekt på 0,999 MW som vil gi en årlig produksjon på om lag 4,0 GWh.

EV søkte i 2016 også om opprusting og utvidelse av Stifoss kraftverk lenger opp i vassdraget. NVE behandlet sakene under ett og ga tillatelse til Stifoss kraftverk. Også tillatelsen til Stifoss kraftverk er påklaget. Departementet vurderer sakene i sammenheng, men fatter vedtak for hvert av tiltakene for seg.

Departementet befarte tiltaksområdet den 24. september 2020, og sendte i den forbindelse planendringssøknaden til de høringspartene som uttalte seg i forbindelse med NVEs høring. Departementet oppsummerer her kort innkomne høringsuttalelser knyttet til revidert plan for Søndeled Kraftverk.

Risør kommune er positiv til etablering av Søndeled kraftverk. Agder fylkeskommune er positiv til utbygging av Søndeled kraftverk. Fylkesmannen (nå Statsforvalteren) i Agder er kritisk til bygging av Søndeled kraftverk. Naturvernforbundet i Arendal støtter NVEs avslag. Arendal Jeger- og Fiskeforening støtter også NVEs avslag. Fortidsminneforeningen avd. Aust-Agder ber om at NVEs avslag omgjøres til konsesjon. Olav Johnny Hommefoss har på vegne av nærmere 40 grunneiere og naboer til Brøbøvann støttet gjenoppbyggingen av Søndeled kraftverk med heving av Brøbøvann. Olav Thomassen m.fl. er imot at det gis konsesjon. Kjell-Olav Masdalen er positiv til Søndeled kraftverk.

Departementet har i tillegg fått overlevert en underskriftsliste fra Stian Lund med om lag 180 underskrifter som støtter "høy vannstand i Brøbøvann", dvs. at det gis tilslutning til at det gis konsesjon til Søndeled kraftverk.

I tillegg oppsummeres i det følgende kort de høringsuttalelser som ble gitt i forbindelse med NVEs høring, men kun for partene som ikke har avgitt ny uttalelse:

Gjerstad kommune har i høringsuttalelse kommet med saksopplysninger knyttet til kulturminner ved Stifoss, og opplyser at det er gitt tillatelse til rivning av en eldre teglsteinsbygning i området. Kommunen har ikke tatt stilling til konsesjonsspørsmålet. Friluftsrådet Sør stiller seg bak de vurderingene som er gjort av Arendal Jeger- og Fiskeforening ved NVEs høring. Forum for Natur og Friluftsliv Agder påpeker at de avbøtende tiltak som er foreslått i søknaden ikke er godt nok utredet, og ber NVE om å stille krav om en miljøplan dersom det blir gitt konsesjon. Norges Jeger- og Fiskerforbund Aust-Agder er positiv til bygging av Søndeled kraftverk, og peker på at avbøtende tiltak vil være svært viktig. Risør Jeger og Fiskeforening, Tryta, og Tvedestrand Jeger og Fiskeforening stiller seg bak høringsuttalelsen fra Arendal Jeger og Fiskeforening. Turid Lien ønsker ikke kraftverksutløp til "Lagunen".

## **2. NVEs vedtak**

NVE har samlet for begge sakene oppsummert grunnlaget for tillatelsen til Stifoss kraftverk og avslag til Søndeled kraftverk som følger:

*"AS Egelands Verk søker om reetablering av Søndeled kraftverk og opprusting og utvidelse av Stifoss kraftverk i Risør og Gjerstad kommuner i Aust-Agder. NVE har behandlet og vurdert sakene samlet.*

*Gjerstavassdraget er vernet, der vernegrunnlaget i nedre del av vassdraget er friluftsliv og kulturminner. Dagens kraftverk på Søndeled og Stifoss og bygningene rundt er en del av de teknisk-industrielle kulturminnene som inngår i vernegrunnlaget. NVE vurderer at tiltakene ikke påvirker vernegrunnlaget så lenge de teknisk-industrielle kulturminnene knyttet til tresliperiene dokumenteres.*

*Dam Søndeled er ca. 10 meter høy og regulerer Brøbøvann som strekker seg ca. 2 km innover i vassdraget. Slik NVE ser det er den største ulempen knyttet til Søndeled kraftverk utfordringer med fiskevandring og påvirkning av oppvekstområder for anadrom fisk. For Søndeled kraftverk er det foreslått bygging av fisketrapper slik at fisk kan vandre både fra Lagunen og elva, men det er ikke foreslått nok minstevannføring til å drifte tiltakene. For å drifte begge fisketrappene, ivareta smoltutvandring tilfredsstillende og drifte åleluke, må det slippes en større minstevannføring enn det som er planlagt. Dersom dammen på Søndeled fjernes blir Brøbøvann mer enn halvert i utstrekning og naturlig revegetering av reguleringssonen vil skje raskt. Elveløpet med sideløp blir da tilbakeført som gyte- og oppvekstområde for både laks og ørret.*

*Forbi inntaksdammen ved Stifoss er det planlagt slipp av minstevannføring, noe som ikke har vært et krav tidligere, og det er planlagt tiltak for nedvandring av ål. NVE mener at dette vil gjøre kraftverket miljømessig bedre enn tidligere kraftverk, men mener det er behov for en jevn minstevannføring hele året. NVE mener at Stifoss ikke er et naturlig vandringshinder for fisk i vassdraget, men vil ikke pålegge tiltak for å få anadrom fisk opp fossen da det er lite potensiale for gyte- og oppvekstområder i vassdraget ovenfor Stifoss.*

*Vannforekomsten Brøbøvann er i dag karakterisert som en sterkt modifisert vannforekomst med miljømål godt økologisk potensial. Fjerning av reguleringen på Søndeled vil sammen med slipp av tilstrekkelig minstevannføring forbi Stifoss bidra til å nå miljømålet for vannforekomsten.*

*NVE vurderer at kostnadene ved utbyggingene er på linje med andre vannkraftprosjekter. NVE vurderer ikke den bedriftsøkonomiske lønnsomheten. NVE har lagt vekt på at en opprusting og utvidelse av Stifoss kraftverk vil være et bidrag til en fornybar energiproduksjon."*

### **3. Klagen**

Departementet gjengir her klagen fra EV:

*"Til tross for at tiltakshaver ikke er enig i avslaget på søknaden forholder man seg til dette avslaget. Vi har gjennomgått argumentasjonen for avslaget og velger å sende inn en planendring for i størst mulig grad å imøtekomme de innvendinger som er kommet. Dette til tross for at utbyggingens lønnsomhet er noe redusert.*

*Begrunnelsen for avslaget er etter søkers mening bl.a. basert på ikke godt nok begrunnede påstander fra noen av høringspartene. Fisk og fiske gis etter søkers mening for stor verdi og fordeler for fiskeoppgang, eventuelt uten dam, gis ubegrunnet stor verdi. Hvilke følger en nedreguleringen av elvestrekningen fra fjorden til Stifoss får for oppvekstområdene nedenfor Stifoss, kommer lite frem.*

*Dammens historiske verdi og dens symbol og visualisering av den industrielle historie vektlegges ikke tilstrekkelig. Vernegrunnlaget blir etter tiltakshavers mening ikke oppfylt. Skal Søndeled fortsatt fremstå som et historisk industristed må dammen bevares.*

*Søndeled er i stor grad bygget opp rundt den industrielle aktivitet i vassdraget der vannressursen har vært utnyttet til ulike industriformål og tømmerfløting. Tremassefabrikken ble nedlagt i 1998, mens kraftverket stoppet i september 2007.*

*Det synes også som om det faktum at kraftverket ved Søndeled ikke har vært virksomt siden 2007, vektlegges for kraftig. I et historisk perspektiv er et opphør i kraftproduksjonen på noen få år av liten betydning.*

*Kraftproduksjonen stoppet opp på grunn av feil i kontrollanlegget. Kraftstasjonen besto av en høyspent generator og en gammel turbin fra før 1950 tallet. Total utskifting av kontrollanlegg og oppgradering av turbin var lite gunstig med anleggets plassering i fabrikkbygget. Selskapet var inne i en vanskelig økonomisk periode etter nedleggelsen av tresliperiet så fordi om lønnsomheten ved bygging av nytt kraftverket nok var til stede, var dette likevel en tung beslutning å ta. Da generatoren var bygget med høyspentvikling og plassert i et bygg der bruken av bygget var under vurdering, også påpekt under en befaring med DSB, var konklusjonen at et helt nytt kraftverk måtte bygges.*

*Planene for nytt kraftverk ble etter dette løpende vurdert og den 6.11.2012 ble et møte med NVE gjennomført der man diskuterte behov for konsesjon og andre forhold i forbindelse med etablering av nytt kraftverk. Det ble også arbeidet med og utført beregninger med hensyn til damsikkerhet.*

*Rammebetingelsene for utbyggingen ble også forbedret da småkraftverk ble berettiget til å motta el.sertifikater.*

*Første søknadsutkast ble sendt NVE i løpet av 2015 og endelig søknad ble sendt i 2016. Det har altså vært arbeidet med denne saken i flere år og det synes noe underlig om opphør av produksjonen på noen år skal tilsa at man ikke får benyttet fallrettighet og dam for å gjenoppta produksjonen av fornybar energi.*

*Planene er noe endret og tar i større grad hensyn til oppvandring og utvandring av fisk. Oppvandring ved tiltak tilknyttet fisketrappene og økt minstevannføring, og utvandring i det man i stedet for å benytte en kaplanturbin, setter inn 4 skrueturbiner. Fisk, smolt og ål kan uten å ta skade gå ned gjennom skruene.*

*Kraftproduksjonen har betydd mye for Søndeledsamfunnet og den betyr mye for tiltakshaver. A/S Egelands Verk ønsker å ta opp igjen kraftproduksjonen på Søndeled ved å bygge Søndeled kraftverk i henhold til denne planendringssøknaden.*

*Kraftverket skal utnytte fallet i Storelva på Søndeled i Risør kommune i Aust-Agder fylke. Vassdraget er vernet, men ordlyden i vernegrnlaget legger føringer som tilsier at dammen og dermed det industrielle uttrykket bør bevares."*

#### **4. NVEs klageoversendelse og vurdering av revidert utbyggingsløsning**

Departementet gjengir her NVEs klageoversendelse med kommentarer til de reviderte utbyggingsplanene:

##### *"Regulering av Brøbøvann*

*Det er foreslått en redusert regulering av Brøbøvann med regulering mellom kote 10,3 og 10,5 moh., dvs. 0,2 meter. Reguleringen av Brøbøvann med 0,5 meter var ikke et avgjørende tema i avslaget og NVE mener at endringen ikke er avgjørende for konsesjonsspørsmålet.*

##### *Bruk av Arkimedesskruer i stedet for kaplanturbin*

*Det er foreslått kraftproduksjon ved bruk av 4 Arkimedesskruer i kraftverket i stedet for en kaplanturbin. Det er planlagt med 3 like store skruer, hver med en diameter på 3,3 m og største slukeevne på 4,37 m<sup>3</sup>/s og minste driftsvannføring på 850 l/s. Disse vil ha utløp til et lite tjern som kalles Lagunen. I tillegg er det planlagt installert en mindre skrueturbin med diameter på 2,3 m og utløp til en kulp i fisketrappen på ca. kote 2,5. Denne vil ha en største slukeevne på 1,25 m<sup>3</sup>/s og minste driftsvannføring på 200 l/s. Total slukeevne blir på 14,36 m<sup>3</sup>/s og minste driftsvannføring 200 l/s. Skruene reguleres slik at vannstanden i inntaksmagasinet holdes konstant nær HRV.*

*Endringene i forhold til opprinnelig søknad er økt slukeevne fra 12,61 til 14,36 m<sup>3</sup>/s og redusert minste driftsvannføring fra 1 m<sup>3</sup>/s til 200 l/s. Utløpskanalen fra Lagunen må ha litt større kapasitet. Løsningen har litt dårligere virkningsgrad enn en kaplanturbin, dvs. at det produseres like mye strøm, men slippes mere vann gjennom turbinene. Bruk av flere Arkimedesskruer i stedet for en kaplanturbin gjør det mulig å føre noe vann til fisketrappen og hovedløpet uten å miste fallhøyde og redusere produksjonen. NVE mener at skrueturbiner er mer skånsomme mot fisk som vandrer ned vassdraget, og de vil redusere behovet for tilpasninger av inntaket for å sikre fiskevandring ned vassdraget. Slipp av vann til fisketrappene og hovedvassdraget er også en løsning som er mulig ved bruk av denne turbintypen.*

##### *Kraftstasjonsbygning*

*Over hele inntaksbassenget med kanaler blir det bygget en 5 meter høy kraftstasjonsbygning på ca. 130 m<sup>2</sup>. Denne må bygges flomsikkert, anslått til ca. 1 meter over overløpet i dammen. Kraftstasjonen og skruer vil til sammen ha et arealbehov på ca. 400 m<sup>2</sup>*

*I forhold til tidligere søknad vil kraftstasjonsbygningen bli liggende høyt i terrenget og bli noe dominerende. Den vil være synlig fra fredete Søndeled kirke og kirkegård. Det er ikke opplyst om bygningen vil komme i konflikt med eksisterende kraftlinje som krysser over inntaksbassenget.*

*NVE mener at en stor og høy kraftstasjonsbygning plassert på toppen av dagens inntaksbasseng kan virke noe skjemmende for Søndeled kirke, særlig sett fra hovedveien, men dette er ikke avgjørende for konsesjonsspørsmålet. Dersom kraftstasjonsbygningen er i konflikt med kraftlinjen, må kraftlinjen legges om.*

*Bygging av ny fisketrapp og økt minstevannføring i nedre trapp*

*Det er planlagt bygget en ny fisketrapp fra en utsprengt kulp på ca. kote 2,5 moh. og opp til Brøbøvann, parallelt med den minste turbinen. Minstevannføringen i trappa skal være 333 l/s om sommeren og 200 l/s om vinteren. Fra Lagunen lages en ny fisketrapp opp til denne kulp. Denne skal ha en minstevannføring på 250 l/s om sommeren og stenges om vinteren. Fra kulpen under dammen og mot kulpen under den øvre fisketrappa sprenges det en ny kulp der fisken kan vandre mellom kulpene. Produksjonsvannet fra den lille skrueturbinen, mellom 200 l/s og 1,25 m<sup>3</sup>/s vil slippes til øvre kulp i nedre del av fisketrappen, og fordeles mellom Lagunen og hovedvassdraget, i tillegg til tidligere vurdert minstevannføring på hhv. 333 og 200 l/s sommer og vinter.*

*Dette vil gi minstevannføring på hhv. 333 og 200 l/s i hele fisketrappen sommer og vinter. I vintersesongen vil trappen mot Lagunen stenges, og vannet vil i sin helhet gå i trappen mot hovedløpet i elven. Når den minste turbinen er i drift vil det gå minimum 200 l/s gjennom denne, som slippes i kulpen under den øvre fisketrappen. Her vil vannet fordeles mellom de nedre fisketrappene.*

*NVE mener at de foreslåtte tiltakene ikke vil være tilstrekkelig for å sikre vannføringen i hovedvassdraget. Ved stans eller utfall i kraftverket vil det kun gå pålagt minstevannføring i de nedre trappene. Selv om dette vil skje sjelden med pålagt minstevannføring på 280 l/s i Stifoss, vil det i situasjoner med utfall i nettet og stans i kraftverket kun slippes 200 l/s til hovedvassdraget om vinteren, og 83 l/s om sommeren. Dette vil være tilnærmet uendret situasjon som i søknaden som fikk avslag.*

*Oppsummering av NVEs vedtak av 18.2.2019 for Søndeled kraftverk*

*Slik NVE ser det er den største ulempen knyttet til Søndeled kraftverk utfordringer med fiskevandring og påvirkning av oppvekstområder for anadrom fisk. For Søndeled kraftverk er det foreslått bygging av fisketrapper slik at fisk kan vandre både fra Lagunen og elva, men det er ikke foreslått nok minstevannføring til å drifte tiltakene. For å drifte begge fisketrappene, ivareta smoltutvandring tilfredsstillende og drifte åleluke, må det slippes en større minstevannføring enn det som er planlagt. Dersom dammen på Søndeled fjernes blir Brøbøvann mer enn halvert i utstrekning og naturlig revegetering av reguleringssonen vil skje raskt. Elveløpet med sideløp blir da tilbakeført som gyte- og oppvekstområde for både laks og ørret. Vannforekomsten Brøbøvann er i dag karakterisert som en sterkt modifisert vannforekomst med miljømål godt økologisk potensial. Fjerning av reguleringen*

*på Søndeled vil sammen med slipp av tilstrekkelig minstevannføring forbi Stifoss bidra til å nå miljømålet for vannforekomsten."*

## **5. Justering av planendringssøknaden**

EV har i brev til departementet av 09.10.2020 kommentert NVEs klageoversendelse. Vedlagt brevet er en vurdering av justert fisketrappløsning fra Rådgivende Biologer AS og perspektivtegninger av utbyggingsløsningen. Justeringen innebærer endring av minstevannføring fra 333 l/s til 500 l/s i sommersesongen og at vannspeilet i hovedelva nedstrøms dammen beholdes.

## **6. Departementets merknader**

Tillatelse til å bygge Søndeled kraftverk kan gis om "*fordelene ved tiltaket overstiger skader og ulemper for allmenne og private interesser*", jf. vannressursloven § 25 første ledd. Departementet vil drøfte de merknadene i klagen som er nødvendig for å begrunne avgjørelsen, og legger planendringssøknaden til grunn for vurderingen. Departementet kan også ta hensyn til forhold som ikke er tatt opp i klagen.

### Forholdet til vassdragsvernet og rettslig utgangspunkt

Gjerstadvassdraget ble vernet i Verneplan I i 1973. Grunnlaget for vernet var vassdragets viktige funksjon i et variert landskap, verdi for friluftsliv sammen med verdier i nedre del av vassdraget knyttet til industri og kulturmiljø som følge av utnyttelse av vannkraften i vassdraget.

Stortinget vedtok ved supplering av Verneplan for vassdrag i 2005 at det kan åpnes for konsesjonsbehandling av mini- og mikrokraftverk i vernede vassdrag med installert effekt under 1 MW.

Kapittel 5 i vannressursloven omhandler vernede vassdrag og nasjonale laksevassdrag. Det følger av § 35 nr. 5 at nye anlegg bare kan tillates hvis hensynet til verneverdiene i vassdraget ikke taler imot.

Søndeled kraftverk var i drift fram til 2007. Dvs. at kraftverket var i drift da vassdraget ble vernet i 1973 og ved vannressurslovens ikrafttreden i 2001.

EV har i brev av 17.11.2020 satt spørsmålstegn ved hvorvidt det er hjemmel for å kreve konsesjonsbehandling for gjenoppbyggingen av Søndeled kraftverk og opprusting og utvidelse av Stifoss kraftverk. Det vises til at vannressursloven § 66 tredje ledd første punktum hvor det framgår at eldre vassdragstiltak som ikke trengte konsesjon etter tidligere vassdragslovgivning, kan drives videre uten konsesjon.

Departementet vil bemerke at driften av Søndeled kraftverk opphørte i 2007. Det er ved gjenoppbygging av Søndeled kraftverk dermed ikke snakk om å fortsette driften av et kraftverk, men å gjenoppbygge et anlegg. Dette kan etter departementets syn ikke skje uten at forholdet til vannressurslovens øvrige bestemmelser er avklart.

Ifølge vannressursloven § 66 første ledd gjelder loven også for vassdragstiltak som ble påbegynt før lovens ikrafttredelse. Bestemmelsene om vernede vassdrag i kapittel 5 legges derfor til grunn.

Av vannressursloven § 35 første ledd framgår det at anlegg og virksomhet i vernede vassdrag som var i gang på vernetidspunktet, kan fortsette. Som nevnt over dreier saken seg om etablering av et nytt anlegg. Selv om elementer fra det eldre kraftverket skal inngå i det nye anlegget, vil det også bestå av nye elementer, som vannvei og kraftstasjon. Den omsøkte utnyttelsen av vannkraftressursen vil i tillegg ha et større omfang enn kraftverket som var i drift på vernetidspunktet.

Det har ikke formelt vært foretatt en konsesjonspliktavurdering etter vannressursloven § 18, men departementet har fått opplyst fra NVE at EV på eget initiativ har søkt om konsesjon for å gjenoppbygge Søndeled kraftverk etter en forutgående dialog med NVE.

#### Samfunnsnytte og prissatte konsekvenser

Den viktigste samfunnsnytteten med Søndeled kraftverk vil være produksjon av fornybar energi. Kraftverket vil ifølge søknadene kunne bidra med en årlig produksjon på om lag 4 GWh, men økt minstevannføring i samsvar med klagers innspill, vil redusere produksjonen noe. Utbyggingen vil kunne bidra med inntekter til søker og Risør kommune. Tiltakets kostnader er beregnet til 22,3 mill. kr (kostnader 2020), som gir en utbyggingspris på 5,58 kr/kWh.

Prosjektets inntektsside, representert ved nåverdien av prosjektet, inngår som et element i departementets samlede vurdering av prosjektets fordeler og ulemper. Departementet har gjort en beregning av nåverdien basert på oppgitte investeringskostnader, typiske driftskostnader på 4 øre/kWh, forventet produksjon og et utfallsrom for kraftprisen slik det er modellert av NVE fram mot 2040 (høy/lav/basis). Gitt forutsetningene for investerings- og driftskostnader har kraftverket positiv nåverdi når en legger NVEs basisprisbane til grunn. Usikkerheten i denne fasen er normalt betydelig både når det gjelder faktisk produksjon og kostnader.

Departementet vil understreke at klagebehandlingen skjer på grunnlag av en helhetlig avveining av prosjektets samlede fordeler og ulemper og forholdet til vassdragsvernet. I denne avveiningen vil ikke-prissatte virkninger stå sentralt.

#### Fisk og fiske

Gjerstadvassdraget er et anadromt vassdrag med oppgang av laks og sjøørret. Også ål vandrer opp vassdraget. Stifoss er absolutt vandringshinder for anadrom fisk, men ikke for ål.

I den samlede vurderingen av konsesjonssøknadene for Stifoss og Søndeled kraftverk er det gjennom høringen særlig rettet oppmerksomhet om fire forhold knyttet til anadrom fisk:



- Senking av Brøbøvann med re-etablering av gyte- og oppvekstområder
- Tiltak for fiskevandring forbi Søndeled kraftverk
- Oppvandring forbi Stifosdammen
- Minstevannføring og driftsmønster for Stifoss kraftverk

I vurderingen av Søndeled kraftverk tas det utgangspunkt i at departementet i eget vedtak i dag har opprettholdt NVEs tillatelse til Stifoss kraftverk. Når det gjelder de to siste kulepunktene, vises det til departementets vurdering i vedtaket om Stifoss kraftverk. Departementet legger til grunn at Gjerstadvassdraget er anadromt opp til Stifoss, og at dette er utgangspunktet for vurderingen av konsesjonsspørsmålet for Søndeled kraftverk for dette temaet.

På det tidspunktet Gjerstadvassdraget ble vernet, var vassdraget preget av forsurening, og hadde liten verdi for fisk. Vassdraget er ikke kalket, men inngår som referansevasdrag i den nasjonale overvåkingen av sur nedbør/langtransportert luftforurensning. Vassdragets betydning for anadrom fisk har derfor i lang tid vært marginal grunnet forurensningsbelastningen. Vannkvaliteten er imidlertid vesentlig forbedret de senere år, og er i dag tilfredsstillende for sjørret og ål, og trolig også for laks. Departementet mener at dette hensynet må tillegges betydelig vekt i konsesjonsvurderingen. Departementet mener i tillegg at hensynet til sjørret, ål og laks kan tillegges vekt sett i lys av vassdragets vernestatus, selv om disse verdiene ikke ble vektlagt på vernetidspunktet.

Statsforvalteren og flere andre høringsparter mener søknaden om Søndeled kraftverk må avslås bl.a. begrunnet med at tiltaket vil innebære at elvestrekningen oppstrøms Søndeled dam opp mot Stifoss vil re-etableres som gyte- og oppvekstområde for anadrom fisk. NVE har sluttet seg til denne vurderingen, og mener at dette sammen med slipp av minstevannføring fra Stifoss vil bedre forholdene for fisk.

I tillegg til sur nedbør, har også Søndeled dam hatt innvirkning på produksjonsforholdene for anadrom fisk. Før etableringen av dammen bestod vassdraget i hovedsak av stryk, med unntak av Brøbøvann. Da Søndeled kraftverk ble etablert, ble det etablert et vannspeil fra dammen og opp mot Stifoss. Dette innebar at produksjonsarealet for anadrom fisk ble betydelig redusert. I dag er nålene i dammen fjernet og bunnluken åpnet. Vannstanden oppstrøms er dermed senket, og elva renner i sitt opprinnelige løp når tilsiget er mindre enn bunnlukas kapasitet.

Departementet mener at det i vurderingen av Søndeled kraftverk må legges vesentlig vekt på at forholdene nå ligger til rette for en re-etablering av de anadrome fiskebestandene nedenfor Stifoss. Å etablere fungerende opp- og nedvandringsløsninger i tilknytning til dammen ved Søndeled er etter departementets syn av liten betydning, da et vannspeil mellom Søndeled dam og opp mot utløpet fra Stifoss kraftverk innebærer at det vil være svært begrensede gyte- og oppvekstforhold for sjørret og laks på strekningen. En forutsetning for at de anadrome fiskebestandene kan re-etableres er at det er tilstrekkelig produksjonsareal i form av gyte- og oppvekstområder.

### Kulturminner og kulturmiljø

Kulturminnene knyttet til den industrielle utnyttelsen av Gjerstadvassdraget inngår som en del av vernegrnlaget for vassdraget. Klager mener at NVE i avslaget ikke har lagt tilstrekkelig vekt på dammens historiske verdi.

Departementet er til en viss grad enig med klager i at en gjenoppbygging av Søndeled kraftverk ville ha gitt et økonomisk grunnlag for ivaretagelse av kulturmiljøet i Søndeled. Samtidig vil departementet peke på lønnsomheten ved gjenoppbyggingen av Søndeled kraftverk er relativt begrenset.

Departementet viser til merknadene over når det gjelder forholdene for anadrom fisk, og slutter seg til NVEs vurdering om at hensynet til re-etablering av anadrom fisk i Gjerstadvassdraget må tillegges større vekt enn hensynet til å ivareta Søndeled dam.

### Oppsummering

Gjenoppbygging av Søndeled kraftverk i Gjerstadvassdraget vil kunne bidra med en produksjon på inntil 4 GWh/år fornybar kraftproduksjon. Kraftverket vil med NVEs basis prisbaner fra oktober 2021 ha positiv netto nåverdi.

Vassdraget ble vernet i Verneplan I i 1973. På dette tidspunkt var det et kraftverk i drift på samme sted. Vassdraget var da preget av sur nedbør og hadde av den grunn begrenset verdi for anadrom fisk. Vannkvaliteten er senere forbedret, og er ikke lenger til hinder for at det kan skje produksjon av sjøørret og trolig laks på anadrom strekning opp til Stifoss.

Søndeled kraftverk var i drift fra 1907 til 2007. Fra Søndeled dam var det etablert et vannspeil opp mot Stifoss. Dette innebar at det var begrensede gyte- og oppvekstområder for anadrom fisk. Gjenoppbygging av Søndeled kraftverk vil innebære at det igjen etableres et vannspeil med de samme konsekvensene for anadrom fisk. Departementet mener hensynet til re-etablering av anadrome fiskebestand tilsier at søknaden om Søndeled kraftverk må avslås.

## **7. Departementets vedtak**

Klagen fra AS Egelands Verk tas ikke til følge. Departementet opprettholder NVEs avslag på søknaden om tillatelse til å bygge Søndeled kraftverk.

Dette vedtaket kan ikke påklages, jf. forvaltningsloven § 28 tredje ledd første punktum.

Med hilsen

Katrin Lervik (e.f.)  
underdirektør

Steinar Pettersen  
seniorrådgiver

*Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer*

Kopi

Agder fylkeskommune  
Arendal Jeger og Fiskerforening  
Fortidsminneforeningen Aust-Agder  
Forum for Natur og Friluftsliv Agder  
Friluftsrådet Sør  
Gjerstad kommune  
Indre Søndeled Sogn  
Kjell-Olav Masdalen  
NJFF Aust-Agder  
Naturvernforbundet i Arendal  
Norges vassdrags- og energidirektorat  
Olav Thomassen  
Olav Johnny Hommefoss  
Risør Jeger og Fiskerforening Tryta  
Risør kommune  
Statsforvalteren i Agder  
Turid Lien  
Tvedestrand Jeger og Fiskerforening